

EGER OROSZ ÉS SZOVJET ÚTLEÍRÁSOK TÜKRÉBEN

DR. BIHARI JÓZSEF

(Közlésre érkezett: 1970. január 17.)*

I.

Szűkebb hazánk, városunk, illetve megyénk szláv kapcsolatainak a feltárása még nem történt meg. Részletmunkák e témával kapcsolatban azonban már vannak [1], és most van folyamatban annak a megállapítása is, hogy hogyan tükröződött a régi orosz és a mai szovjet irodalom az egri sajtóban napjainkig. Ezt a munkát az orosz tanszék néhány munkatársa végzi, hallgatóink bevonásával.

Mi ez előadásban szerényebb célt tűztünk magunk elé. Azt akarjuk bemutatni, hogyan látták Eger orosz és szovjet útleírók, illetve pontosabban: hogyan tükröződik Eger ezekben az útleírásokban és ki nyitotta meg ez utazások sorát.

II.

Ismeretes, hogy II. Rákóczi Ferenc a XVIII. század elején rövidebb időre Egerben ütötte fel főhadiszállását. Az osztrák udvar elleni harcára felfigyelt az orosz cár, I. Péter is, aki többek között azért is kereste Rákóczi barátságát, mert utóbbinak jó francia kapcsolatai voltak és I. Péter Magyarországot sajtószertű összekötő hídnak tekintette Franciaország felé.

I. Péter 1708. június 12-én (a régi naptár szerint: 1-én) *Jemelján Ivanovics Ukrainev* diplomatát rendkívüli követ minőségben, részletes utasításokkal ellátva Rákóczihoz küldte, hogy az ő révén tovább mélyítsék az orosz—magyar kapcsolatokat. Az utasítás első pontja értelmében Ukrainev megbízást kap arra, hogy utazzék „Rákóczi herceghez inkognito” és jelentse ki előtte, hogy „a cár őfelsége Rákóczi és az egész magyar nép iránt táplált jóindulata jeléül, a köztük létre jött szövetség értelmében követül küldi őhozzá és legjobb kívánságait tolmácsolja, s azzal a tanáccsal méltóztatott útnak indítani őt..., hogy kísérleteket tegyen olyan irányban, hogy kibékítse a császár őfelségével.” [2]

A cár azért igyekezett közvetíteni Ausztria és Magyarország között,

---

* Közlésre javasolta: Szűcs László igazgató

mert abban az időben a nemzetközi helyzet úgy alakult, hogy Oroszországnak érdeke volt a magyarországi háború megszüntetése.

Ukrainev Magyarországról keltezett augusztus 28-i (17-i) levelében a következőket írta: „Habár nagy nehézségek árán, nagy hegyeken, meredeken köves utakon, sziklákon áthaladva, de Isten segedelmével augusztus 19-én (8-án) megérkeztem Rákóczi fejedelem öfelségéhez és a Magyar Királyság szövetkezet rendjeihez Eger városába” [3]. Ugyanezt a napot jelöli meg Ukrainev Egerbe érkezéseként Beniczky Gáspár, Rákóczi titkára is, aki leírja Ukrainev ünnepélyes fogadtatását [4]. „A mosqua követ eleibe — írja Beniczky — ...küldettétvén három karabélyos sereg, kétszáz lovas granatíros, fele a nemes companiának, eő felsége fő-embere szolgálói, bejárói, inassi és étékfogói két hintóval.” Ezekután a követet „solemniter béhozván... az első hintóban nemzetes Zibrik Miklós hoptester mosqua czár secretáriussával, a másodikban pedig tekintetes director Ráday Pál, Aemilianus Ignatovics Ukrainci nevű követtel és mosqua czár fő-miniszterivel ült, az kit is az elrendelt szállására vitték.”

Az osztrákok Trencsén alatt mérték legsúlyosabb csapásukat a magyar szabadságharc seregére, és Ukrainev Magyarországra érkezése közvetlenül a trencsényi csata utáni napokra esett. Ezért a szabadságharc vezetői siettek Ukrainev érkezését felhasználni nemzetközi tekintélyük megerősítésére, és a szabadságharc megbomlott belső rendjének visszaállítására. Ezt a célt szolgálta az orosz követ ünnepélyes fogadása is. Amikor Rákóczi Ukrainev megérkezése alkalmából a békepontok megtárgyalására összehívta a szenátorokat, hangsúlyozta, hogy „a külföld lelkét, akaratát magatartásunkra, boldogulásunkra irányozza, közös munkára készíti és ügyünket mindenható kezére veszi. Most például az orosz követ kíván... a nemes haza rendezivel olyan dolgokat közölni, a melyek boldogulásunk megközelítését nagy mértékben illetik” [5].

Ukrainev magyarországi levelei és jelentései elég részletesen tájékoztatnak bennünket a közte és a magyar vezetők közt lefolyt tárgyalások menetéről és mibenlétéről.

Az orosz követ augusztus 28-án (17-én) kelt első levelében részletesen ír tárgyalásairól: „Augusztus 19-én (8-án) — írja — Eger városába érkeztem. A fejedelem öfelsége szívélyesen fogadott... Röviden közöltem vele cári felséged meditációját a felséges császárral való megbékülésben. Midőn azt meghallotta tőlem, örvendeni kezdett és iránta s az egész magyar nép iránt tanúsított ily szívélyes magatartásért hálás köszönetet mondott; a kíséretében volt akkor egy Bercsényi Miklós nevű gróf, és a fejedelem lengyelül beszélt velem, Bercsényi pedig szlávul és azután mondottam a fejedelemnek, hogy fogadjon kihallgatáson a cári felség megbízó levelének átadása ügyében” [6].

Politikai okok miatt azonban a szabadságharc vezetői úgy döntöttek, hogy a cár levelét nem magánkihallgatás keretében veszik át. Erről Ukrainev a következőképpen emlékezik meg: „...reggel nyilvános kihallgatáson fogad (Rákóczi) és a cári felség megbízó levelét a kellő tisztesség megadásával, a magyar királyság szenátorainak jelenlétében fogja átvenni. Augusztus 20-án (9-én) pedig nyilvánosan a fejedelem udva-

rába hajtattam és átadtam felséged megbízó levelét. És ugyanakkor a cári felség által rábízott ügyről a kapott rendelkezésnek megfelelően magánkihallgatáson tárgyaltam vele” [7].

Bár a tárgyalások során később komoly ellentétek merültek fel a közvetítés módja körül a két fél között, Egerből augusztus 28-án (17-én) kelt válaszlevelében Rákóczi az orosz követ érkezését úgy értékelte, mint a cár jóindulatát „az iránt az egykor virágzó, s mai napság ugyancsak régi szabadságának újfent való kivívásán verejtékező dicsőséges és szabad nép iránt” [8]. Mindazonáltal az orosz kezességén kívül Rákóczi ragaszkodott az angol és holland kezességhez is, majd Bercsényi javaslata alapján elrendelte, hogy hozzák Egerbe a kurucok által elfogott Tököli János császári ezredest, az Arad vidéki rácok fő emberét, hogy az orosz diplomata beszélhessen vele [9]. Ennek a tervnek a kivitelét azonban megakadályozta Ukrainev betegsége és váratlan halála.

Ukrainev már szeptember 5-i (augusztus 25-i) levelében arról panaszkodott, hogy magas láza van, és nem bírja a magyarországi éghajlatot [10]. Ukrainev szeptember 11-én (aug. 31-én) hunyt el. Rákóczi udvari krónikása leírta az orosz követ szeptember 13-i (2-i) temetését, mely „nagy ceremóniával” folyt le. Mint Beniczky írja, a „mosqua... követ halálának a Felső Fejedelem szánakodóan az egész templomban harangoztatott” [11]. Ukrainevet az egri rác templom udvarán temették el [12].

Az orosz közvetítés Magyarország számára előnyös volt, ha az nem is járt a kívánt eredménnyel. Ukrainev magyarországi útja megszilárdította a magyar—orosz kapcsolatokat és küldetésének megvolt a maga pozitív jelentősége a magyar szabadságharc történetében.

III.

Az úgynevezett eredeti, ősi egzotikus magyarok felkutatása végett több külföldi utazó megfordult hazánkban már a XVIII. és XIX. században is, de *Bronyevszkij Vlagyimir Bogdanovics*, fiatal orosz tengerészhadnagy az első olyan útleíró, akinek figyelmét elsősorban a társadalmi viszonyok, ezek rugói és kihatásai kötik le. Hozzánk egy véletlen folytán jutott el 1810 tavaszán. Csapattestét Triesztből hirtelen Kronstadtba rendelték és mivel az átcsoportosítás sürgős volt, Ausztria, Magyarország és Lengyelország útbaejtésével kellett visszatérniük Oroszországba. Alig lépett magyar földre, máris azt állapítja meg, hogy az évszázados idegen, úri és papi elnyomás az egykor szabad magyar népet nyomorékká tette. „Beteges arcszínű, alázatos, megtört parasztság, sár, piszok mindenütt, jó karban csak az urasági kastély — és a tömlöc, előtte példás rendben a fenyítőeszközök. De még a kastélyok kapuit is sokhelyütt a gaz veri fel — tulajdonosaik Bécsben, Párizsban verik el jobbágyaik véres veritékéből szerzett millióikat” [13].

Bronyevszkij világosan feltárja az akkori Magyarország borzalmas elmaradottságának okait és mélyen belát a vezető osztály bűneibe, esztelen politikájába. Utazása idején a mágnások és főpapok hazánkban

az urak, a nemességgel együtt ők tartják kezükben a föld nagy részét, míg a paraszt az igát húzza és a végtelenségig kizsákmányolják. Ez az útleírás kemény vádbeszéd a bűnösök ellen, sugárzik belőle a szeretet az elnyomottak, a kizsákmányoltak iránt, akik „megművelik ezt a szép országot és maguknak még csak annyijuk sem marad, mint a madaraknak.” A magyar paraszt állati sorsa, a rettenetes földbirtokviszonyok, a nemesség gögje, az egyház dölyfös gazdagsága megdöbbenette Bronyevszkijt és naplójában szokatlan erővel és őszinteséggel ad kifejezést érzelmeinek. Valóban minden sora kiáltó vádirat minden kizsákmányolás, nemzetiségi elnyomás, népbütítés ellen. Benne a szociális igazságok egy korai meglátóját tisztelhetjük már, éppen ezért külön érdeklődésre számíthat részünkről, hogy mit látott ez az éles szemű utazó a múlt század elején városunkban, Egerben.

Rázós, göröngyös úton haladva, Kálból érkezett Egerbe, melyről megjegyzi, hogy a püspök birtoka, aki körülbelül évi 200 000 rubel jövedelemmel rendelkezik. Péntek lévén, a püspök szigorú húsfogyasztási tilalma miatt ő is böjti ebédre kényszerül, utána pedig megszemléli a várost. Útját a szétrombolt vár romjainak a megtekintésével kezdte. Tudja, hogy József császár nem akarta a főpapság és nemesség kezén hagyni az erődítményt, ezért parancsolta meg a vár lerombolását és hogy az akkori püspök elődje a lebontott építőanyagokból felépítette a gyönyörű papneveldét és kiköveztetett néhány utcát. A szeminárium épületéről, amely tudomása szerint négymillió rubelbe került, igen elismerőleg nyilatkozik. „Ízléses díszítéssel, nyugodt, rendeltetéséhez illő stílusban épült. A konferencia-terem és a könyvtárterem, mondhatni egész nagyszerűek. Az utóbbinak mennyezetképe a tridenti zsinatot ábrázolja, ahol az egyik püspök — valószínűleg az egri — hatalmas kézzel mennykövet szór eretnek iratokra. Az egyik freskó allegorikus módon a tudományt ábrázolja és a kilenc múzsát. A gyönyörű festmények nyugodtan hasonlíthatók össze a legjobb itáliai művészek alkotásaival és mint nekem mondták, egy Wienben tanult magyar művész alkotásai. Az asztromonomiai műszerek, amelyeket az obszervatóriumban megmutattak nekem, nagy összegekbe kerültek. A természettudományi múzeum is meglehetősen gazdag, kár, hogy a gyönyörű madárgyűjteményt erősen kikezdték a molyok.”

Úgy vélem, e körben nem kell rámutatnom arra, hogy Bronyevszkij szemináriuma éppen az az épület, amelyben ma főiskolánk foglal helyet.

Tengerésztisztünk megcsodálta Eger templomait is, amelyeknek „különösen faragványaik csodálatosan szépek.” A püspöki palotát és általában a paplakokat gyönyörűnek találja, de a többi lakóház „alacsony, szennyes, omladozó.” Rámutatva Eger akkori püspökének, báró Fischernek igen szigorú életmódjára, kiemeli, hogy „alattvalói közül senki sem emlegeti dicsérettel jótékonyága miatt.” És most következik a legcsattanósabb megjegyzése, amely így hangzik: „Találkoztam Őeminenciájával a főutcán és megfigyeltem, hogy az összes öt körülvevő lények közül csakis és kizárólag a lovak tűntek jóllakottaknak.”

Egert egyébként kis Rómának nevezi, ahol az összes hivatalokban

papok „pöffeszkednek” és elnyomásuk mértékére jellemző, hogy még a kormányhatóságok is szüntelen harcban állnak a püspöki hatalommal „és minden adódó alkalommal azon vannak, hogy legalább kis könnyítést nyújthassanak a népnek.”

Érdekesen írja le az újoncszedést, amelynek éppen szemtanúja volt Egerben. A szegény, elnyomott nép, mely torkig van már földesuraival, könnyen felül a huszárok csalogató ígéreteinek, felveszi a csákót, megkapja előre egy évi zsoldját és nyomban felesküszik.

Megemlékezik Eger „ásványvizű” folyóiról is, melynek vize 30 fokot ér el és keresztül folyik a városon. Dicséri a fürdőépületeket, amelyek tágasak és tiszták; „...a vízvezeték egész sor szobán halad keresztül. Azokban a fürdőkamrákban, amelyekben a padlózat ritkán összeillesztett deszkákból áll, leengedik a vízvezetékből a vizet és a szoba csaknem embermagasságban megtelik meleg, átlátszó vízzel. Nincs kénes illata, de sajátságai majdnem ugyanazok, mint a budai vizeké, csak nem hatnak olyan erősen. A kiütést szintén elmulasztják, de gyógyító hatásuk lassabban jelentkezik. Két fürdőt vettem — írja Bronyevszkij —, egy forintot fizettem érte összesen.”

Fürdő után a püspöki parkba látogatott el, amelynek legszebb díszé egy nyírott hársfasor. Ennek azonban csak egyik részét közelítheti meg közönséges halandó, a „másik rész a hidegvizű forrás mögött kizárólag Őeminenciája magányos sétáira” van fenntartva. Az utóbbit szökőkutak, virágágyak, kis hidak, mesterséges apró hegyek és különböző kis, fából készített házacskák teszik még vonzóbbá. A főkertész végigvezeti a nagy narancsosan is, ahol több ezer narancs- és citromfát látott érett gyümölcscsel terhesen. A vadászó és műértő püspök nagy gondot fordít a 60 évvel ezelőtt megteremtett kert karbantartására, amelyben ritka amerikai növények között egy ritkafajú birsalmafa, sok spanyoleper és főzelékfajta keltette fel még útleírónk figyelmét. Közönséges gyümölcsfát nem is látott, mert ezek a park végén voltak, ahová már nem látogatott el, „hogy ne kelljen találkozni a püspökkel”, és hogy ne kényszerüljön túllépni a megengedett határidőt.

Néhány szót szentel a város lakosai foglalkozásának is: „Egerben viaszgyertyákat készítenek. A külvárosokban pedig kecskebőrből vörös, sárga és fekete szaffianánbőrt készítenek ki. Az első két fajtát női csizmákhoz használják, színük azonban hamar lekopik.”

Végül úgy jellemzi Egert, hogy az a gőg, fennhéjázás és a lealacsonyító ellentétek városa, amelyben csak a püspök és kanonokjai érzik jól magukat, ezért minden sajnálkozás nélkül hagyja el.

V.

Bronyevszkij útleírásában döbbenetes erővel tárul elénk a múlt-századbéli feudális, úri Magyarország minden mocska, piszka. Járhatatlan utak, rosszul megművelt földek, járványos betegségek, a nép nyomora és szenvedése jelzi az urak garázdálkodását: „Tedd hozzá a mostoha természet kellemetlenségeit, ismerd meg a pórnép nyomorúságát,

hozzá a nemesség gögjét és pontos képpel rendelkezél Magyarországról, a valaha oly dicső országról” — foglalja össze Bronyevszkij mondani-valóját hazánkról, amelynek térképén a múlt század eleji Eger sem jelentett derűsebb színfoltot. Persze a későbbiek folyamán sokat változott a város képe. Az „alacsony, omladozó” lakóházakat modern épületek váltották fel, de falai közé csak 1945 után költözött be a szabadság, amikor a papok uralmát a nép uralma váltotta fel.

VI.

Leomlottak hát azok a falak, amelyeket mesterségesen emeltek hazánk és a Szovjetunió népei közé több mint egy negyedévszázadon át. 1954-ben már egy szovjet író is ellátogat Egerbe, aki tapasztalatairól „Magyar találkozások” című útinaplójában számol be olvasóinak [14]. Mielőtt azonban az Egerre vonatkozó feljegyzéseit ismertetnők, szóljunk néhány szót magáról az íróról.

A hozzánk ellátogatott író neve *Em. G. Kazakevics*, aki 1913-ban Ukrajnában született és nevelkedett, és nálunk főleg „Tavas az Oderán” című regénye tette ismertté, melynek filmváltozatát is ismeri a magyar közönség. A regény 1949-ben jelent meg és a Nagy Honvédő Háború utolsó szakaszát, a hitlerizmus bukását, valamint az új, demokratikus Németország megalakulását mutatja be.

A „Magyar találkozások” bevezetőjében költői szárnyalású szavakban vázolja az ősmagyarok vándorútját az Uraltól Pannóniáig, amely évszázadokon át tartott, ő viszont csaknem ugyanezt az utat 8 óra alatt tette meg repülőgépen. A magyar—szovjet barátság hónapja alkalmából érkezett Budapestre, mint a hat főből álló küldöttség egyik tagja. Vele volt *Nyeprincev*, a híres szovjet rajzoló is, aki az író könyvéhez illusztrációkat készített, többek között Egerről is.

Heves megyébe érkezve, a szovjet elvtársak meglátogatták Hevesen a járási pártbizottságot. Elbeszélgettek Tóth elvtárssal, a járási párttitkárral, aki nagyon jó benyomást tett rájuk. Kazakevics közli Tóth elvtárs életrajzi adatait is: Gyöngyösen született, szülei zsellérek voltak. Ő maga hat elemít végzett, a felszabadulás után pedig pártfőiskolára küldték. Most jól megállja helyét. Felkeresik Bak Jánosné is, a községi tanács elnöknőjét és vele is hosszasan elbeszélgetnek. Kazakevics ezt írja róla: „Bak Jánosné a magyar falu igazi vezetője. Reggel 7-től talpon van. Mindenhová eljut — az iskolákba, az üzletekbe, bejárja az udvarokat, ellenőrzi az utcák világítását, és fogadja a látogatókat. Látogatóból pedig sok van: a község lakosai ugyanis már megszokták, hogy ezt a kis asszonyt bármilyen problémával fel lehet keresni... mindemellett még önképzésre is jut ideje.”

Hevesről Erdőtellen keresztül Eger felé vitt az útjuk. Már tavaszodott, piroslottak a kertek, és a fehér hócsíkok is eltűntek a szakadékok mélyéről. Az Alföld rónái után megörvendeztetik őket az Eger felől közeledő dombok, amelyek már szinte hegyeknek látszanak. Különben balról valóban hegy tűnik elébük: a Mátra. Aztán kanyarodik a mindkét oldal-

ról eperfáktól szegélyezett út. Ágaik lenyesve, rövid, bütykös ujjakkal nagy, fekete kezekre emlékeztetnek. A szovjet elvtársakat elbűvölik a magyar falvak. A sok színben játszó falusi házak, a cseresznye- és szilvafák, mint valami apró mozaikok, mind bevonulnak az útinapló fehér lapjaira. „Néha lassan eldöcög mellettünk egy szekér — írja Kazakevics —, amelybe igen hosszú szarvú fehér ökrök vannak fogva... nagyon szépek ezek az ökrök... Ilyen ökröket és teheneket csak a Hortobágyon láttam még... És ime balról, a hegyen a fák között egy templom csillan föl. Szent Mária temploma ez, a ‚csodatevő’ ikonnal. Ide járt le valamikor a főváros felső tízeze ájtatoskodni. Ide járt maga Horthy kormányzó úr is. Kissé távolabb az úttól, jobbra csárda áll... Az egészen gyors könnyörgés után Horthy és a többi magas állású úr ide jöttek, ebbe a csárdába, ahol a legjobb egri borokkal erősítették magukat... Aztán továbbálltak vadászni, mert ez a táj nagyon gazdag vadakban...”

Éppen vasárnap van. Áll a vásár a városokban és a falvakban. Sportolókkal találkoznak, biciklis ifjak és leányok szelik végig az utakat. Autójuk nagy műhelyek mellett robog el, „amelyeknek a kerítésére hatalmas betűkkel rá van írva a régi tulajdonos neve. A kapuk fölött pedig egy kis szerény tábla azt adja a tudunkra, hogy az üzem államosítva van. Nem tudni, hol van most a tulajdonos, vajon külföldre menekült-e, mint gróf Semsey, vagy valahol a közelben él-e; lehet, hogy időnként ellátogat ide, elnézegeti nevének hatalmas betűit és a múltra emlékezik.”

„Bizonyára a múltra gondol főtisztelendő dr. Czapik Gyula is — Magyarország érsekhelyettese. Czapik úr Eger főtere mellett, a tágas érseki palotában lakik, a székesegyház közelében. Nem látogattam meg, de később nagyon megbántam ezt. A székesegyházban azonban voltam.”

Kazakevics elismerően nyilatkozik a székesegyház épületéről, ahol látogatása idején éppen nem volt istentisztelet. Néhány nappal később azonban részt vett az esztergomi székesegyházban egy istentiszteleten, amelyről érdekes feljegyzései vannak. „A papok fehér karingben énekeltek. A szentatyák sötét csuhákban ültek a gyóntatószékekben, amelyek telefonfülkékre emlékeztettek, és várták a gyónni szándékozókat. A szentatyák eléggé leverteknek látszottak és észrevehetőleg unatkoztak. A templomban sokan voltak. Az ifjúság is ott volt. Őszintén szólva, ez nekem nem túlságosan volt ínyemre. Azonban kb. 20 percet, vagy talán tovább is időzve a székesegyházban, nem kis örömmel vettem észre, hogy az ifjúság meglehetősen hanyagul hallgatja az istentiszteletet és az ifjak figyelmét inkább egészen földi dolgok kötik le, pl. a lányok, akikkel összekacsintgatnak, összevetnek, sőt — bocsásson meg nekünk ezért a megfigyelésért doktor Czapik —, cédulákat küldözgetnek egymásnak.”

„Ez nagyon érdekes volt. Lelkemből nevettem, bár látszólag, természetesen, igyekeztem megőrizni komoly és bőjti ábrázatomat. Kétségtelen, hogy Magyarországon az egyház befolyása még eléggé erős, bár ennek elsősorban az az oka, hogy a tömegmunka még gyenge a magyar falvakban. Ám ennek ellenére sohasem fogom elfelejteni az ifjak és

lányok ezen vidám és huncut szempillantásait az ünnepi istentisztelet kellős közepén, a híres Esztergomi székesegyházban. Szinte távolról is rám kacsintgatnak ezek a szemek és ezt üzenik: Ne izgulj, te isten-tagadó szovjet író! A fiatalság nem hagyja magát, és a telefonfülkéhez hasonló gyóntatószékekben az unatkozó szentatyák hiába várákznak.”

De térjünk vissza a kis kitérő után az íróval együtt, ismét Egerbe. Kazakevics így ír róla: „Szép kis város. Völgyben fekszik, dombok veszik körül. A háztetők piros és zöld cserepei, ha magasról nézzük a várost, szemgyönyörködtetők.”

„Gyönyörű kilátás nyílik a városra az elég jól megmaradt ősi Egervár tetejéről. Ez a vár nagy szerepet játszott Magyarország történetében. A XVI. században megvédte magát a megszámlálhatatlan törökseregek rendkívül nehéz ostromával szemben. Minden magyar ember ismeri ennek az ostromnak a történetét. Mikor a törökök utolsó rohamra indultak, a hősi egeri nők férjeik és testvéreik helyére állva verték a törököt, súlyos veszteséget okozva nekik. Erről az ostromról egy szép könyvet írt a nagy magyar író, Gárdonyi Géza. A könyv címe: Eger csillagok. Gárdonyi ugyanitt van eltemetve a vár egyik bástyáján.”

Az útinapló további lapjain meleg szeretettel emlékezik meg az író Magyarország asszonyairól, akik nagy szerepet játszottak az ország történetében. „Az évszázadok folyamán rendkívüli vitézséget és nagyszerű hősiességet tanúsítottak ők. A törökkel szemben megvédték Csobánc várát, a Balaton mellett akkor, amikor a férfiak a várból portyázásra mentek. Magyar asszonyok védték férjeikkel együtt Egert is. Vejh Lajosné csepeli munkásnőnek, Bak Jánosné parasztasszonynak és Csiszár Erzsébetnek, ennek a volt napszámosnőnek ezek az ősanyái arra tanítják a mai magyar nőket, hogy hogyan kell harcolni az embernek a hazájáért.”

Igy válik az egeri nők hősi elszántsága a hazaszeretet általános példájává, és ennek kapcsán Kazakevics arra mutat rá, nagyon fontos most, hogy Magyarországon még nagyobb teret engedjenek a felszabadult magyar asszonyok alkotó kezdeményezéseinek. Szerinte e téren még sok a tennivaló. Azt tapasztalta, hogy egyes falvakban az asztalhoz csak a férfiak ülnek, az asszonyok pedig azalatt főznek, vagy felszolgálnak. Volt olyan eset is, amikor a férj régi szokás szerint tegezte a feleségét, az asszony azonban magázta a férjét. Ebből és abból, hogy a férjzett nő nem tarthatja meg törvény szerint régi leánykori nevét, arra következtet, hogy helyenként még életben vannak az elavult, patriarchális szokások. „Én híve vagyok a régi szokásoknak — jegyzi meg az író —, de őszintén szólva, ezt a régi szokást nem helyeslem. Én azt hiszem, hogy Magyarország haladó szellemű női tökéletesen egyetértenek velem.”

A továbbiakban a dolgozók üdültetéséről ír Kazakevics. De még mielőtt rátérne tárgyára, újra visszakanyarodik mondanivalójában Egerre, és a következőket jegyzi meg róla:

„Eger utcái szűkek és árnyasak. Kis udvarai csodálatosan szépek. A házakat nem választják el egymástól kerítések vagy kapuk, hanem fal fal mellett áll, mintha egymáshoz lennének ragasztva, úgy hogy az egész utca szinte egyetlen különböző magasságú és színű házból áll. És

mindegyik háznak van egy kis zárt kapuja. Ha kinyitjuk, kis udvaron vagyunk... Akácok, gyümölcsfák, vagy pedig alacsony ciprusok vesznek körül bennünket. Hasonló ciprusok és puszpángok nőnek az utcákra nyíló kis parkokban is, amelyek a Krím örökzöld növényeire emlékeztetnek.

A gimnázium udvarából éppen most indul el a fiatal lányok egy lelkes csapata. Magasak, nyurgák. Akik elől mennek, labdát visznek. Az utcára lépve nótára gyűjtanak. Figyelem: a motívum ismerős. Azt hiszem, magyarul, aztán oroszul is a „Fenn az égen” (Jeszli zavtra vojna) című dalt éneklik.”

Kazakevics jóleső érzéssel állapítja meg, milyen sok magyar tud már oroszul, és még többen szorgalmasan tanulják az orosz nyelvet. Őt most a magyar szavak záporozzák. Lehetőleg nem kérdezzet, a mozdulatok és a hangsúly nyomán igyekeznek eligazodni az „érthetetlen szavak tengerében.” Negyvenéves kora ellenére úgy tanul, mint a gyermek. Ösztönösen. Az a benyomása, hogy a módszere nem rossz. Rájön, hogy a magyar nyelvben elég sok a szláv jövevényszó. Már sok mindent megért. Úgy érzi, közelebb került hozzánk, és Egert örökre a szívébe zárta.

VII.

Bár 1955-ben újabb orosz írók látogattak el Egerbe (*Trifonov, Gorbuzov* stb.) [15], úti élményeikről írt beszámolóik egyelőre még nem jutottak el hozzánk. Annál több olyan cikkkel, vagy cikksorozattal rendelkezünk, amelyekben szovjet turisták adnak számot arról, hogy milyen benyomások érték őket Egerben.

1958 szeptemberében a *Jeleci Pedagógiai Főiskola* diákjai és tanárai töltöttek néhány napot városunkban. Az ottani Vörös Lobogó című újságban *Szevrjugina Ljudmilla* tanárnő számolt be a küldöttség tapasztalatairól [16].

Azonban még a jeleciek ide utazása előtt több cikk jelent meg Egerről a jeleci lapokban. Az egyik cikk: „Egy távoli, de kedves város” szerzője *A. Klokova*, a következőket írta Egerről:

Eger Budapeستől északkeletre terül el a Mátra és Bükk festői szépségű magas hegyei között. Eger története igen érdekes. A XVI. században hosszú időn át védelmezték függetlenségüket az egriek a török hódítókkal szemben. 1552-ben Dobó István vezérletével alig 2000 harcos védte Eger várát II. Ahmed török szultán, 150 000 létszámú csapata ellen. A várat majdnem földig lerombolták, de a hős védők nem adták meg magukat. A vár hősi védelmét Gárdonyi Géza írta le *Egri csillagok* c. regényében. Később a törökök elfoglalták a várat és az rányomta bélyegét a város külső arculatára. A mai napig is megmaradtak szűk utcái, alacsony viskói, amelyeket magas kőkerítések vesznek körül. A város közepén emelkedik a magasba a régi török minaret a XVII. századból. Sok szép barokk stílusú épülete van Egernek. Ezek közül legszebb a mai pedagógiai főiskola épülete, amely 1785-ben készült el. Megemlékezik Klokova az egri székesegyházról, valamint az egri borról

és megjegyzi, hogy az egri bikavért tartják a legjobb bornak. Néhány mondatban képet ad a mai Egerről is, felsorolja ipari létesítményeit, iskoláit, színházát, stadionját, könyvtárát és képtárát.

Egy másik cikkben [17] N. Poloszina ismerteti részletesen az Egri csillagokat. Megemlíti, hogy Gárdonyi 1901-ben írta könyvét, de cselekménye a XVI. század második felére nyúlik vissza, amikor a törökök és osztrákok között állandó harc folyt Magyarország birtoklásáért. A magyarok vitézül harcoltak a hazájukra tört rengeteg török ellen. Az egyenlőtlen harcban sok vár esett el, majd az egri vár került sorra, amely Magyarország nyugati és keleti részének érintkezésénél terül el. A magyarok megértették, hogy Eger feladása Magyarország elvesztését jelentené.

Poloszina ismerteti Gárdonyi színes leírását a várról és Eger városáról. Kiemeli, hogy 2000 magyar állt szemben 200 000 törökkel, de a király — Ferdinánd — egyetlen katonát sem küldött a várat védelmezők segítségére. Ugyanígy járt el Eger püspöke is, aki Bécsben élt, és amikor segítséget kértek tőle, akkor csak azt helyezte kilátásba nekik, hogy imádkozni fog értük. Gárdonyi bebizonyította, hogy a magyar nemesek többsége hazaáruló volt és a győzelmet csak a néptömegek vitták ki.

Gárdonyira támaszkodva igen elismerő szavakkal emlékezik meg Poloszina a vár hősi vezetőiről és az egyszerű emberekről, akik utolsó lehetőségig védelmezték a várat. A vár egész védelmén piros fonálként húzódik végig az egri nők bátorsága és az anyaság magasztos érzése, amelynek Gárdonyi örök emléket állított művében. Recenzióját a következő szavakkal fejezi be Poloszina:

„Sok év múlt el a regényben leírt események óta. Eger védőinek utódai ma a szabad Magyarországon élnek, amely a szocializmust építő népek táborához tartozik. Sikeresen építik hazájukban a szocializmust és büszkén tekintenek vissza hősi múltjukra. Gárdonyi könyve hazaszeretetre nevel és arra, hogy kíméletlenül kell harcolnunk ellenségeink ellen.”

VIII.

A jeleciek Budapesthez közeledve izgatottan lesték, vajon várják-e majd őket a régi jó barátok. Nem csalódtak: régi ismerőseik fogadták őket és így már az első perctől kezdve otthon érezték magukat nálunk. Késő este érkeztek Egerbe, ahol virágesővel várták a diákokthonok lakói a kedves szovjet vendégeket. Szeverjugina részletesen leírja a másnap-i fogadást és kiemeli, hogy a Heves megyei Népújság vezércikkben üdvözölte őket, amely szinte könnyeket csalt a szemükbe. A főiskola falai között felcsendülő orosz melódiák is a szívükig hatoltak, amikor pedig észrevették, hogy az a zászló, amelyet a jeleci pártszervezet ajándékozott 1956-ban Jelecben az ott-tartózkodó egri főiskolai küldöttségnek, átvészelt az ellenforradalmat és megvan, lelkesedésük határtalan volt. Felejthetetlen maradt részükre a gyakorló iskolai látogatás, a dohánygyári találkozás, a jelvényeket kérő gyerekek serege és nem fog-

ják elfelejteni azt sem, hogy a Petőfi Tsz-ben, Eger határában Szecs-kó néni elénekelte nekik a Volga-dalt. Ők sokat hallottak már azelőtt is a hagyományos magyar vendégszeretetről, de most saját szemükkel győződtek meg erről. Egerből azzal a meggyőződéssel távoztak, hogy sok, még több igaz barátot szereztek maguknak, és hogy nincs többé olyan hatalom a földön, amely a testvéri szovjet és magyar nép barátságát megdönthetné.

A jeleci pedagógiai főiskola kandidátusa, L. Szevrjugina egy másik cikksorozatában is megörökítette egeri látogatásukat [18]. Ebben lelkes hangon emlékezik meg az egyes tanszékeken látottakról és hallottakról. A főiskola Tudományos Közleményeit is átlapozgatja és talál bennük nagy jelentőségű tanulmányokat. Felkeltik érdeklődését az orosz tanszék hallgatóinak szakdolgozatai, amelyek az orosz és szovjet klasszikusok egy-egy fontosabb problémáját világítják meg. Dicséri a magyar nép munkaszeretét és erejét, amellyel legyőzte az 1956-os ellenforradalmat. Az Eger környéki Petőfi Tsz-ben elbeszélget a munkásokkal, amelyből azt a következtetést vonja le, hogy a magyar nép óriási lendülettel építi jövőjét, a szocialista Magyarországot.

Szevrjugina beszámol cikkeiben azokról a kirándulásokról is, amelyeket főiskolánk szervezett a küldöttségük részére. Sikerült jól megismerkedniük Budapesten kívül az ország többi nagy városaival és történelmi emlékeivel is. A „magyar tenger” — a Balaton fodros hullámai, a ragyogó ősz a maga tarka színeivel, mindenütt a jól megművelt földek, a terhüktől roskadozó gyümölcsfák az országutak szegélyein, a sok-sok virág, a Bükk és a Mátra magas csúcsai, az aggteleki cseppkőbarlang fantasztikus képződményei szinte felejthetetlenül bevésődtek a küldöttség emlékezetébe.

Bár csak rövid három napot töltöttek a jeleciek Egerben, itt-tartózkodásuk nemcsak a két főiskola hagyományos baráti kapcsolatát mélyítette el, hanem hozzájárult a magyar—szovjet barátság megerősítéséhez is.

IX.

Egerről tudnak azonban már a Krím-félszigeten is.

A. *Oliferov* bánya- és erdőmérnök, a földrajztudományok kandidátusa 1959 májusában járt Egerben. Egy alustai újságban [19] így ír rólunk: „...Magyarországi utazásunk alkalmából mindenütt szívesen fogadtak bennünket, de különösen meleg fogadtatásban volt részünk Egerben. Itt nagyon jól dolgozik a Magyar—Szovjet Baráti Társaság, amelynek 30 elnökségi tagja van és akikkel nagyrészt meg is ismerkedtünk. A társaság tevékenységében aktív szerepet játszanak az Egri Pedagógiai Főiskola orosz tanszékének munkatársai, akik beszélnek oroszul. Ma Magyarország csaknem minden iskolájában tanítják az orosz nyelvet és ezért a jól képzett orosz tanároknak nagy a kereslet.

Eger egyik történelmi nevezetessége a vár. 1552-ben, a törökök ostroma idején, alig kétezer főnyi védősereg védelmezte a várat egy hónapra át a hatalmas túlerő, 150 ezer török ellen, és csak 40 évvel ké-

sőbb esett az el. A török idők emlékét őrzi még ma is Egerben a 40 méter magas minaret. Amint olvasóink jól tudják, az egri vár védelmét írja le Gárdonyi Géza az „Egri csillagok”-ban.

Eger híres a borairól, ezek közül is a leghíresebb az „egri bikavér”. Ez egy száraz vörös bor. Meglátogattuk az egri borkombinát pincéjét is. A pince nagyon régi, még a török uralom idején vésték ki a sziklák alatt. Érdekes, hogy a pince falait különös moha borítja el, amely kedvező hatással van a jó minőségű bor előállítására.

Eger nevezetességei közé tartozik a sok radioaktív hőforrás is. Az MSZBT tagjai megmutatták nekünk a strandfürdőt gyönyörű medencével, ahol meg is fürödtünk. A medencék előtt elfekvő piros-fehér-zöld színű padok, festői látványt kölcsönöznek a strandnak.”

X.

És mit ír rólunk a „Kelet-sibériai Pravda?”

G. Kungurov professzor az orosz irodalom tanára, az Irkutszki Pedagógiai Főiskolán. Tanári működésén kívül mint író is széles körben ismert. „Az arany sztyeppe” című elbeszéléskötete magyarul is megjelent. A keleti tájak és emberek egyik legjobb ismerője. Nemrég hagyta el a sajtót „Natasa Bruszkova” című regénye 30 000 példányban, amelyről élénk vita folyt a szovjet olvasók körében. A kritika általában kedvezően fogadta ezt a művét is. (E sorok írása közben kaptuk kézhez legújabb művét, melynek címe: Szvetlejut daljokije gori.)

Kungurov professzor „A baráti Magyarországon” című cikkében így emlékszik vissza a nálunk töltött órákra:

„Felejtethetlen marad számunkra az egri látogatás. Eger ősrégi város, több mint ezeréves. Budapesthez hasonlóan híres a „vízi világról” — gyógyvizeiről, hőforrásairól. Pompás gyógymedencéi, sportuszodája a turisták és üdülők ezreit vonzzák Egerbe. Voltunk a Pedagógiai Főiskolán is, amely egy különös, bonyolult architektúrájú épületben helyezkedik el: dísztermének gyönyörű boltívein és freskóin kívül hatalmas könyvtára vonja még magára a figyelmet, amelyben sok régi könyv, ősnymtatvány és kézirat van. Mutattak itt nekünk ódon orosz és ósláv könyveket [20], megismerkedtünk a főiskola tudományos dolgozóival és hallgatóival.

Az MSZBT képviselői meghívására meglátogattuk a híres Egri Állami Pincegazdaság borpincéjét, ahol borkóstoláson vettünk részt. A pincehelyiségek a föld alatt vannak és folyosói néhány kilométer hosszúak.

Magyarország kitűnő bortartalékait helyezik itt el. Láttunk nyolc vagon úrtartalmú tölgyfahordókat és megízleltük a legjobb borfajtákat. Több egri bor kapott már aranyérmeket nemzetközi kiállításokon.

Amikor elhagytuk Egert, úgy éreztük, őszinte barátság szövődött közöttünk és az egri elvtársak között...”

Kungurov igazat írt, a barátságot azóta is ápoljuk, főiskolánk hallgatói is leveleznek az Irkutszki Pedagógiai Főiskola hallgatóival, akik éven-

ként hazánk felszabadításának nagy ünnepe alkalmából táviratban szoktak köszönteni bennünket. Amikor pedig nemrég Kungurov 60. születésnapját ünnepelte Irkutszk, főiskolánk ifjúsága is elküldte a maga ajándékát a messzi városba. Kungurov azt írta ezzel kapcsolatban, hogy egy egész szobára való ajándékot kapott különböző helyekről születésnapja alkalmából, de az egriek ajándéka volt a legszebb és szívéhez ez állt a legközelebb.

XI.

Hírünk, nevünk Szovjet-Esztországba is elkerült. Észt lapok cikksorozatban számolnak be Egerről.

„Tíz nap Magyarországon” — ez a címe annak a cikksorozatnak, amelyet O. Benenszon tallini újságíró írt magyarországi tapasztalatairól. Színes riportjait fényképek is tarkítják: közli a milleneumi emlékművet, a parlamentet, a Balatont, az egri vár kapuját és az akkor, 1959-ben még épülőben levő debreceni vasútállomást. Benenszon két újságba is írt, az egyikben oroszul, a másikban észt nyelven jelentek meg cikkei. Előbb az orosz nyelvű cikksorozatából ismertetünk néhány részletet.

„Valamennyiünket nagy izgalom fogott el — írja —, amikor a nevezetes magyar városhoz, Egerhez közeledtünk, hiszen mindenki olvasta közülünk Gárdonyi Géza nagyszerű regényét, az Egri csillagokat. Nemsokára azokon a történelmi helyeken jártunk, ahol az egri várat 1552-ben csak kétezer hős védte mintegy 150 000 török ellen egy hónapon át, majd 44 éven keresztül állták a török ármádia ostromát, és ekkor is csupán árulás következtében esett el a vár.

Az egriek mélyen tisztelik hős elődeik emlékét és különösen a vár védőjét, Dobó István kapitányt. A vár kapujánál a romfalhoz rögzítve művészi kivitelű, hatalmas rézdombormű hirdeti az egri várvédők örök dicsőségét, Eger központi terét pedig a vár hős kapitányának, Dobó Istvánnak emlékszobra díszíti.

Nagy érdeklődéssel tekintettük meg a magas halmon elterülő történelmi nevezetességű egri vár maradványait. Innen jól láthatók a városhoz vezető összes utak, ami segített is a vár helyőrségének a törökök előnyomulásának a megakadályozásában. Itt, a romok tetején alussza örök álmát Gárdonyi Géza, az író.

Eger Észak-Magyarország egyik festői városa. A hasonló nevű patak mentén terül el és hegyek, dombok veszik körül, amelyek lejtőit hatalmas térségben szőlők borítják. Egerben nagyon fejlett a szőlőtermelés. Az egri bor híre az ország határain túl is jól ismert. Nekünk sikerült bejutnunk az egyik egri pincébe, ahol a legkülönbözőbb fajtájú, eredeti és nagyszerű borokkal vendégeltek meg bennünket, többek között a híres egri bikavérrel. A pincében megleptek bennünket az óriás méretű hordók (ha ugyan lehet még ezeket az óriásokat hordónak nevezni, mert a kinézésük szerint tényleg hordók). Mutattak nekünk például egy 86 ezer literes (8 és fél vagonos) „hordót”. És még egy érdekes részlet: amikor beléptünk a pincébe, vigyáztunk, nehogy nekidörzsölődjünk a falaknak, az asztaloknak, vagy a pince más tárgyainak. Mindent valami sötétszürke

színű korom borított. Az egri elvtársak látva, milyen óvatosan húzódnak el a falaktól, nevetni kezdtek, majd elmondták nekünk az igazságot. Kiderült, hogy amit mi koromnak néztünk, valami nemes gombafajta, amely elősegíti a bor erjedését, és javítja a minőséget is. A borgőz hatására terem meg a pincében és része van abban is, hogy a borok jól konzerválhatók, mivel állandó hőmérsékletet biztosít a pincében. Kezünket a falhoz érintve, meg is győződünk erről. Tényleg puha, kétcentiméteres gombaréteg fedi a falakat, amely hasonlít a vattához. És bár a gomba sötétszürke színű, hozzányúlva az ember kezén semmi nyomot nem hagy.

A török időket idézi Egerben a mintegy 40—45 méter magas minaret. Nagy érdeklődésre tarthat számot az egri székesegyház és a Pedagógiai Főiskola könyvtára, amelyben 38 nyelven található a világ minden részén a XIX. századig kiadott könyvek.”

Néhány részlet Benenszon észt nyelvű cikkéből:

„Valamennyien kíváncsian vártuk azokat a történelmi helyeket, ahol Eger lakói legendás kapitányuk, Dobó István vezérletével 400 évvel ezelőtt hősi harcot vívtak a törökök ellen. Az egri várból csak a romok egy része maradt meg, de amikor felmentünk oda, szemünkbe szökött az a nagy dombormű a kapu mellett, amely az egriek küzdelmét ábrázolja a török hódítók ellen. Pillantást vetettünk a vár legmagasabb pontjáról a város környékére, akarva-akaratlanul szemünk elé tűntek epizódok Gárdonyi Géza könyvéből és nagy tisztelet ébredt bennünk Eger hőse iránt.

Az egri székesegyházban őriznek egy Stradivári és két Amatti hegedűt” [21].

Egy másik észt újságíró: V. Rikunov, a tallini „Szovjet-Esztország” című napilap 1959. novemberi számaiban számolt be magyarországi élményeiről olvasóinak.

Már mindjárt az elején megjegyzi, hogy Magyarország bármely része sajátosan szép, a nép mindenütt egyformán udvarias és barátságos vendégszerető.

„Még mielőtt a Mátrába mentünk volna — folytatja Rikunov cikkét —, megismerkedtünk Észak-Magyarország egyik legrégebbi városával: Egerrel. Nemzedékről nemzedékre száll a vár hősiességének legendája.

Amikor 1552-ben 150 ezres török sereg ostromolta a várat, azt mindössze 2000 magyar katona védelmezte. A város minden lakosa, még a gyerekek, a nők és öregek is, a vár falai mögé húzódtak. A hódítók nem voltak képesek megtörni az ostromoltak bátorságát és kénytelenek voltak dolguk végezetlenül továbbállni. Erről a hősi küzdelemről szól Gárdonyi Géza magyar író nagyszerű regénye, az Egri csillagok.

Egerben és a környékbeli fürdőhelyeken a múltban főleg csak az urak nyaraltak. Most minden a dolgozó népé.

A magyarok mondják: aki a Mátra lábánál jár, tartson magánál boros demizsont. Ez a vidék nagyon gazdag szőlőben, a szőlőművelés nagyon fejlett. Egerben mi is megízleltük a kitűnő magyar borokat.”

És éppen itt, a Mátra lábánál zajlott le az észt turisták egyik legérdekesebb találkozási a dolgozó magyar néppel. „Késő este az Eszter-

gomból Eger felé tartó autóbuszunkra felszállt az MSZBT Heves megyei szervezetének titkára. Azt ajánlotta nekünk, hogy látogassunk meg egy kis falut — Sirokot. Elfogadtuk a meghívást. A későre járó idő ellenére már vártak bennünket a faluban egy kivilágított kultúrházban, ahol sok nép gyűlt egybe. A zenekar játszott, de mindenki velünk akart beszélgetni. Sirok érdekes történetét az Aranykalász Tsz párttitkára, Pomrényi Imre beszélte el nekünk.

A Horthy-korszakra emlékeztet a település neve: sírok*. És ez nem véletlen. Kizárólag szegényparasztok éltek itt, akiknek se saját földjük, se állandó munkájuk nem volt. Nyáron a férfiak rendszerint az ország déli részébe mentek kenyeret keresni, télen azonban újra beköszöntött minden családhoz az éhség és a hideg.

A népi hatalom óta itt is megváltozott teljesen az élet. Az utóbbi években nem messze Siroktól egy nagy gyár létesült, amelyben különböző közszükségleti cikkeket gyártanak. Most nem kell a falu lakóinak messze vándorolni, hogy pénzt keressenek. A gyár dolgozóinak nemcsak állandó munkát és keresetet biztosít, hanem lakást is ad nekik az új szocialista telepen. A félig rozzant kunyhók és barakkok helyén most kétemeletes házak és minden kényelemmel ellátott nyaralók nőttek ki a földből. A telepnek van saját iskolája, amelyben 250 gyermek tanul, van óvodája, bölcsődéje, kultúrháza és stadionja. A lakosság száma a népi hatalom óta csaknem megkétszereződött.

Azok, akik nem a gyárban dolgoznak, az Aranykalász Tsz-ben egyesültek. És ők nemcsak a saját telepüket látják el mezőgazdasági termékekkel, hanem a közeli fürdőhelyeket és üdülőket is.

Így változott meg a felismerhetetlenségig egy kis magyar faluban az emberek sorsa és hasonló változások mentek végbe az ország más helyein is — a falvakban és városokban egyaránt.”

XII.

Nyugat-Szibéria síkságán terül el Tyumeny városa, amelynek egyik napilapjában 1966-ban hosszabb cikk jelent meg Magyarországról. A cikk szerzője V. Sztorozsev, és Egerről is megemlékezik benne, ahova a Hortobágyon keresztül érkezett. A város alatt feltűnnek neki a szép-asszonyvölgyi borpincék. Egerről azt állítja, hogy az a bor és napfény városa. Röviden vázolja a város történetét is. „Eger fejlődése az első magyar király, Szent István nevéhez fűződik, aki 1009-ben megalapította itt az első püspökséget. Eger virágkora azonban a reneszánsz idejére esik, és csak rövid ideig tart. A szerencsétlen mohácsi csata után a megosztott ország minden baja a város nyakára szakad. Így köszöntött be az 1552. év, Eger történetében a legkritikusabb dátum. Az egyesített törökök 120 000 főnyi serege rátámadt a dugig telt egri várra, amelynek hős védői azonban visszaverték a törökök ádáz ostromát”. Megemlékezik Gárdonyi regényéről, majd azt írja, hogy a dicső győzelem csak elodázta a szeren-

---

* Népetimológia!

csétlenséget, de Egert végleg megmenteni nem tudta, mert 1596-ban újra megostromolták a törökök Egert és akkor csaknem 100 évre török uralom alá került a város. Nagy hatást gyakorolnak rá a vár kazamatái és a székesegyház, amely utóbbiról azt írja, hogy egy süllyedő világ jelképe, és nem tartja véletlennek, hogy éppen vele szemben emelkedik a „szellem birodalma”, a pedagógiai főiskola, amelynek orosz tanszékét is meglátogatja. Valaki a turisták közül tréfásan megjegyezte, hogy itt az alkalom, lehet vizsgázni az orosz nyelvből. Sorjáznak a kérdések, egyik nehezebb a másikinál és a szovjet turisták meglepetve konstatálják, hogy majdnem elbuktak orosz nyelvből.

Az egri körséta végét ezúttal is az állami pincészet labirintusai jelzik, amelyeket költői szavakkal ecsetel Sztorozsev. A borok kóstolgatásában ismert orosz melódiák akkordjai csendülnek bele, emelkedetté válik a hangulat, megoldódnak a nyelvek és a nagy barátkozásnak csak egy másik turista csoport megérkezése tud véget vetni [22].

XIII.

A lebergi turisták útiélményeiről *I. Sapiro* mérnök számolt be a *Lvovszkaja Pravda* hasábjain [23]. A Bükk lábánál elterülő Egert romantikus városkának véli, amelynek több mint 1000 éves története iránt nagy érdeklődést tanúsít. Az egriek — írja — joggal büszkék elődeikre, akik 1552-ben oly hősiiesen megvédték a várat a török ellen. Otthonosan mozgott a főiskola orosz tanszékén, megszemlélte az érseki könyvtár gazdag anyagát és kitűnő benyomásokkal folytatta útját Miskolc felé.

XIV.

„*Egy rózsaszál szebben beszél, — Mint a legszerelmesebb levél...*” Bármilyen furcsának is tűnik, ez a dal egy őszhajú szovjet elvtársnőnek az ajkáról csendült fel 1960 tavaszán az állami pincegazdaság egri pincéjében [24]). Hamisítatlanul, magyarul szállt a dal, hogy majd zokogásba fulladjon. Ennek a megható kis epizódnak a története látott napvilágot a Moszkvában megjelenő *Irodalmi Újság* hasábjain...

A cikk szerzői: *J. Gorelik*, időközben elhunyt író és *R. Rozsdjesztvenszkij* fiatal szovjet költő. Néhány szemelvény:

„Elutazóban voltunk egy kis magyar városból, Egerből. A szálloda előcsarnokát már új vendégek népesítették be — a környékbeli falvak parasztjai. Néhány óra múlva valamilyen értekezletnek kellett megnyílnia és addig élénken beszélgettek egymással. Valószínűleg a tavaszról és mindarról, amit a világ bármely részén ígér a tavasz a földművelőnek.

Fejüket jóságosan csóválva nézegettek bennünket és nekünk érthetetlen nyelven beszélgettek egymással.

Mi már kényelmesen elhelyezkedtünk autóbuszunk puha ülésein és egyszer csak a parasztok egy nagyobb csoportjára lettünk figyelmesek. Egy 12 évesnek látszó kisfiú állt hozzánk a járdáról a legközelebb, és

bizonyos jelekkel integetett nekünk. Mi is búcsúra emeltük kezünket, de ő nem nyugodott meg és továbbra is hívogatott bennünket. Ekkor kiszálltunk. A kisfiú elkiáltotta az egyetlen orosz szót, amelyet tudott:

— Szovjetek!

A járdán tolongó parasztok felélénkültek. Egy idősebb, széltől barnult arcú, csizmás, kendőbe burkolt asszony hangosan így szólt felénk:

— Szovjetszkije!

Aztán széttárta férfiszabású kiskabátját, megmutatta jelvényét és tört orosz nyelven büszkén magyarázta nekünk:

— Magyarorszkij kolhoz!

Az eleven kisfiú pedig odacsúsztatott nekünk egy papírlapot, majd nevetségesen meghajolva, a hátát tartotta nekünk, hogy ráhelyezve a papírlapját, írjunk rá neki valamit. Mit várt ő tőlünk? Autogramot? Jó-kívánságokat?

Fordítónk megkérdezte a kisfiút, mit óhajt.

— Megadom a szovjet elvtársaknak a címemet, ők pedig írják meg nekem, hogyan értek Moszkvába — válaszolta a kisfiú és tovább tartotta a hátát.

Most hirtelen egy szürkekendős, csizmás parasztasszony hívta magához a gyereket, megcsókolta és mondott valamit hangosan, úgyhogy valamennyien hallottuk. Lefordították nekünk a szavait:

— Adják át Hruscsov elvtársnak üdvözlésünket. Bárcsak lenne minden úgy, ahogy ő akarja...

Eger egész Magyarországon híres régi, de máig is fennmaradt váráról, amelyben a legendás hírű kapitány, Dobó István az utolsó leheletéig harcolt a törökök ellen. De Eger borairól is híres: „leányka”, „bikavér”, „medok” stb.

Egri tartózkodásunk alatt elbeszélgettünk munkásokkal, főiskolai hallgatókkal, művészeti dolgozókkal. Most Eger borászai vártak bennünket. A pince bejáratánál már vártak ránk, majd megmutatták hatalmas hordóikat, amelyek közül egyesek még a falban folytatódnak. Itt a kőbarlangban egy festetlen faasztal mellett hosszú és baráti beszélgetést folytattunk egymással. A poharaink pedig sűrű, hol borostyánsárga, hol rubinvörös folyadékkal teltek meg.

Már bőségesen kibeszélgettük magunkat, a magyar borászok már elmondták nekünk, mit hozott nekik a népköztársaság és hogy milyen változások mentek végbe életükben, amikor házigazdáink, a kedves magyar borászok nótára gyűjtöttek. Egymás után csendültek fel az orosz nóták: a „Moszkva-parti esték”, a „Katyusa”, aztán mi is együtt énekeltük velük a „tak bugytye zdorovi, zsvitye bogati” (Jó egészséget, éljete boldogan!) című orosz dalt. Amikor pedig eljött a búcsú ideje, varatlanul társaságunk egyik éltes tagja, egy moszkvai műszaki könyvtár vezetője, Szverobojeva Alekszandra Ivanovna szót kért és így szólt:

— Eléneklek magyar nyelven egy dalt...

Egy régi dal volt ez, szerelemről és rózsáról regélt, amely a kedves sírján nőtt ki...

Hogy mi kerekedett most! Alighogy befejezte Alekszandra Ivanovna a dalt, hozzárohantak a borászok. Lelkesedésükben kiáltoztak, megcsókolták arcát és ezüstös haját.”

A dal végén a kirándulásvezetőhöz lépett a szovjet turistacsoport vezetője és a következőket mondotta neki:

— Látja, kérem, ennek az asszonynak itt esett el a fia Magyarországon határában a harcok idején. Most mégsem sír, hanem magyarul énekel és az önök egészségére üríti poharát... (Csak a csókjápor után tört ki rajta a zokogás).

Később kiderült, hogy hűgának a férje magyar ember volt, tőle tanulta a dalt valamikor. Sógorának tragikus sors jutott osztályrészül, a személyi kultusz áldozata lett...

XV

Hely- és időhiány miatt nem idézhetjük valamennyi újságcikket, amelyekben jelentékeny helyet foglal el történelmi nevezetességű városunk, a szocialista szellemben megújult Eger. Az útleírásokban akadhatnak kisebb pontatlanságok, valamennyi azonban arról tanúskodik, hogy Egert szívükbe zárták mind az ittjárt írók, mind a turisták. Városunkból valamennyien maradandó élményekkel távoztak és mivel Eger, mint az egyik turista megjegyezte, a borok és a napfény városa, nem csoda, ha lelkesedésük forrása néha éppen a bor volt, amely az itt járt fiatal szovjet költő, R. Rozsdyesztvenszkij következő, a Moszkvai Irodalmi Újságban megjelent versében is kifejezésre jutott:

*Megteltek pincéi Egernek
drága nedűjével az áldott vidéknek:
borral,
csudajóval.
A pincében, mely mély s hűvös
mint a bányák méhe;
a pincében, mely bűvös
istenség szentélye,
hol bálványok helyett
hordók állják utad, vidámság nyújt kezet,
s csengő jókedv fakad.*

*Minden öblös hordó
hét országra szóló
lakodalmat ígér;
s a bordó bikavér
ötezer év múltán,
száz nemzedék után,
akkor is hevít,
kacajra derít.*

A kádakból, nézd, ottan
magyar csárdás csobban.
Száz évnnyire hallik a vidám kurjantás!
Jövő szerelmekre koccintsunk itt, pajtás.
Vágyott találkákat
és boldog mátkákat,
újszülött fiút lát
messze néző szemem
gyöngyöző kelyhen át.
Kívánom: úgy legyen!

Jövő ünnep-hangra
mért hegyezem fülem?
A tüzes borocska
űz tán tréfát velem?
Nem hiszem, nem biz' a'!
Nem hallucináció.
Magyar szőlősgazda,
tudja ő, mi a jó!

De nézd, poharamban
újra medoc noir.
Zsongás tagjaimban,
lábam ni: csárdást jár...

Mi történt ezután, bizony én nem tudom,
lányka mámorába szédült gondolatom.

(Szabó István fordítása)

I R O D A L O M J E G Y Z É K

- [1] Vö. *Bihari József*: Fejezetek az egri szerbek és görögök történetéből. (Egri Pedag. Főiskola Füzetei, 41. sz.)
- [2] Vö. *Váradí Sternberg János*: Ukrainece, Péter cár követe Magyarországon 1708-ban. (Különlenyomat a Századok 1959. évi 2—4. számából.) — L. ehhez Kolacs kovszky Lajos cikkét a Hevesmegyei Népújság 1953. jan. 8-i számában. Az Ukrainecevre vonatkozó helyeket a továbbiakban V. Sternberg János után idézem.
- [3] Moszkvai Központi Levéltár, Magyar ügyek, 1708. fasc. 5. 30. l.
- [4] Beniczky Gáspár naplója, Rákóczi-tár, I. 153. l.
- [5] *Márki Sándor*: II. Rákóczi Ferenc. II. k. 607. l.
- [6] Golovkinhez intézett, 1708. aug. 28 (17)-i leveléből. Moszkvai Központi Levéltár, Magyar ügyek, 1708. fasc. 5. 23—25. l.
- [7] Uo. 23—25. l.
- [8] Sternberg i. m. 246. l.
- [9] Archivum Rakocianum, 1. oszt. VI. köt. 24. l.; XII. köt. 2. l.
- [10] Moszkvai Központi Levéltár, Magyar ügyek, 1708. fasc. 5. 36. l.
- [11] Beniczky naplója. 158—159. l.
- [12] *Márki*: II. Rákóczi Ferenc. II. k. 620. l.

- [13] V. B. Bronyevszkij útinaplója, Budapest.
- [14] Em. Kazakevics: Vengerszkije vsztrecsi, Moszkva 1955.
- [15] Vö. Hevesmegyei Népujság 1955. okt. 16. sz.
- [16] Vö. Krasznoje Znamja, Jelec, 1958 októberi számai.
- [17] Uo.
- [18] Uo.
- [19] Alustszkaja Pravda 1959. jún. 21.
- [20] Vö. Nyíri Lászlóné cikkét a Hevesmegyei Népujság 1955. okt. 16. sz.
- [21] Vö. Zseleznodorozsnyik Esztonyiji, 1959. 8. sz.
Eesti raudteelane, 1959. 8. sz.
- [22] Vö. Tyumenszkaja pravda, 1966.
- [23] Vö. Ljvovszkaja pravda, 1959. dec. 17.
- [24] Vö. Lityerturnaja gazeta, Moszkva, 1960. ápr. 2. — 40. sz.

РУССКИЕ ОБ ЭГЕРЕ

Д-Р ЙОЖЕФ БИХАРИ

В настоящей статье описывается приезд русской делегации, возглавляемой *Е. И. Украинцевым*, в Эгер в начале XVIII века. Делегация вела здесь переговоры с Ракоци II-ом. Познее Украинцев упоминает в своих письмах об Эгере.

В 1810 посетил Эгер русский путешественник *Вл. Б. Броневский*, молодой морской офицер. Он дал о своем дневнике очень интересную характеристику тогдашнего Эгера, где только помещики и попы жили очень роскошно, а народ очень бедно. Он является очень острым наблюдателем и замечает все отрицательные стороны феодальной Венгрии и подробно рассказывает о достопримечательностях Эгера.

С 1945 года, со дня нашего освобождения открывается новая страница в истории путешествий в Венгрию Стены, искусственно возведенные фашистами между Советским Союзом и Венгрией, рухнули. Посещают Эгер много советских писателей (*Казакевич, Трифионов, Горбузов, Кунгуров, Рождественский* и др.) и туристов, которые, возвращаясь на родину, в очерках пишут о своих впечатлениях от поездки в Венгрию и в Эгер. В этих очерках уже показывается совсем новая картина нашей страны и нашего города, который из города попов стал городом народа, успешно строящего социализм.